

TAMAMLAYICI ÖĞRETİM İŞLEVİNİN AÇIK RADYO ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

Fırat TUFAN*

Öz

Uzaktan öğretimin mektupla başlayan serüveni, en büyük ivmeyi geniş kitlelere ulaşabilen radyonun toplumsal yaşama dâhil olmasıyla birlikte kazanmıştır. Özellikle okuma yazma bilmeyen insanların etkin eğitim sürecine dâhil olabilmeleri radyo ile mümkün hale gelebilmiştir. Radyoya ulaşmanın kolay ve ucuz olması radyonun toplumsal anlamda önemini daha da artırmıştır. Bugün eğitim alanında, çoğunlukla 3. dünya ülkelerinde işlev gören radyonun ilk yıllarında, pek çok ülke radyonun öğrenim-öğretim işlevinden faydalanmıştır. Bu çalışmanın amacı, bugün çoğunlukla internet tabanlı gerçekleştirilen uzaktan öğretim faaliyetlerinde, radyonun da bir kitle iletişim aracı olarak öğrenim-öğretim işlevini günümüz koşullarına uygun biçimde yeniden vurgulamaktır. Bu kapsamda Türkiye’de program içeriklerinin çeşitliliği bakımından özel yayıncılık alanında tek örnek olan Açık Radyo’nun, aynı zamanda bir uzaktan öğretim aracı olarak tamamlayıcı öğretim işlevi bu çalışmada sorgulandı. Açık Radyo’nun 20 Ocak–2 Şubat 2014 tarihleri arasındaki programları detaylı biçimde dinlenerek, içerik çözümlemesi yöntemiyle hazırlanmış olan kodlama cetvellerine türlerine göre kategorize edilmiş programlar işlendi. Program türlerine referans olarak Radyo ve Televizyon Üst Kurulu İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı’nın “Yayınlarda Program Türleri Kod Tanım ve Sınırlandırmaları” kılavuzu dikkate alındı. 15 günlük yayın periyodunun örnekleme dâhil edilmesinin sebebi, radyoda yayınlanan bazı programların periyotlarının 15 günde bir olması nedeniyle. Bu şekilde, Açık Radyo’yu temsil edebilecek tüm programlar araştırma konusuna dâhil edildi. Tematik olmayan, özgün program içeriklerine sahip bir radyo, yaygın öğretim kapsamında tamamlayıcı öğretim işlevi de görmektedir. Böylece, bir uzaktan öğretim aracı olarak Açık Radyo’nun rolü ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Açık Radyo, Uzaktan Öğretim, Tamamlayıcı Öğretim

EXAMINING COMPLEMENTARY EDUCATION FUNCTION ON AÇIK RADYO

Abstract

The story of distance education starting with letter has gained great acceleration with radio which can reach large mass. Especially, illiterate people were able to get involved into effective training process owing to radio. Radio has further increased its significance because people can reach it easily and cheaply. Today, in the field of education, during the first years of radio which has functioned generally in third world country, many countries have taken advantage of radio’s learning-teaching function. The aim of this study is to reemphasize that radio as a mass media has learning-teaching function in accordance with present conditions in distance education activities performing generally internet based in today. In this context, complementary education function of Açık Radyo which is single reference in its field in terms of the diversity of the program content in Turkey has been questioned as a distance education instrument. Açık Radyo programs between on January 20 – February 2 2014 have been listened in detail and its program types have been recorded to coding form which is prepared by the method of content analysis. The reason of 15 days period sample is that some programs have got 15 days broadcast period in Açık Radyo. Thus, all programs representing to Açık Radyo has included in research subject. A radio which has original program contents and is not thematic has also functioned as complementary education instrument within common-public education. Thus, the role of Açık Radyo as a distance education instrument has been revealed.

Keywords: Açık Radio, Distance Education, Complementary Education

** Araş. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi, firattufan@gmail.com

GİRİŞ

20. yüzyılın başlarında, en geniş ölçekte ancak telefon ve telgrafla gerçekleştirilebilen haberleşme, henüz kitlesel boyutlara ulaşamamışken, radyonun hızlı biçimde toplumsal yaşama dâhil olması kitleler tarafından heyecan ve merakla karşılanmıştır. Radyo, o zamanlar yalnızca tek yönlü iletişime olanak sağlasa da, dönemin koşullarına göre bu derece geniş kitlelere seslenebilme potansiyeline sahip bir kitle iletişim aracının varlığı, bu aracın işlevi konusunda insanlara yıllar yılı pek çok seçenek sunmuştur. Haber verme ve eğitim işlevi bunlardan ilk akla gelen ve kullanılan işlevler olmuştur. Radyo, teknik yapısı, içeriksel sunum olanakları ve uygulamalarıyla, aynı zamanda kendinden sonra ortaya çıkan tüm kitle iletişim araçlarına da ilham kaynağı olmuştur.

Radyonun eğitimle birlikte, haber, kültür, eğlence, reklam ve tanıtım aktarımına yönelik pek çok işlevi söz konusudur ve tüm bu işlevlerin yayıncı kuruluşlar tarafından yerine getirilmesine yönelik yasalar mevcuttur. Tüm bu işlevler, radyo kuruluşlarında belli oranlarda yerine getirilmelidir. Ancak Türkiye'deki ticari uygulamalara baktığımızda, bu işlevlerin özellikle haber-eğitim-kültür ekseninde ya yerine getirilmediği ya da yetersiz denemelerle yerine getiriliyormuş gibi yapıldığı gözlemlenmektedir. Yasalardaki boşluklar ya da denetimsizlik, bu süreci pekiştirerek sürdürmektedir.

Radyonun öğretim işlevi, varlık gösterdiği ilk yıllarda tüm dünyada okuma yazma oranının düşük olması sebebiyle özellikle öne çıkmıştır. Radyonun yalnızca sese dayalı tekniği ve tek merkezden kitlelere ulaşabilme özelliği, o yıllarda hem örgün hem de yaygın eğitimde önemli ölçüde işlev görmesini sağlamıştır. Günümüzde daha çok, az gelişmiş toplumlarda öğrenim-öğretim işlevini sürdüren radyo, bugünkü ortam çeşitliliği içerisinde, öğrenme stillerine göre işitsel daha etkin öğrenebilen insanlar için ise hala önemli fırsatlar sunabilecek yapıya sahiptir.

Radyonun demokratik işlevine yönelik yapılan bir yorumda, bu yöndeki beklentilerin dünyanın farklı bölgelerinde değişik biçimlerde geliştiği vurgusu yapılmaktadır. Sosyalist, anarşist, çevreci, pasifist pek çok grup farklı coğrafyalarda "korsan radyo", "özgür radyo", "bağımsız radyo" gibi farklı isimlerde radyolar kurarlar. 1990'larda ise radyo tekrar altın yıllarını yaşamaya başlar ve özgür radyoların yanı sıra "topluluk radyoları", "mahalle radyosu", "yakın radyo" gibi radyolarda da bir canlanma olmuştur (Alankuş, 2003: 32). *Açık Radyo'nun alternatif yapısına yönelik yapılan bir çalışma* (Birsen, 2011), üretilen içerikler açısından tamamlayıcı öğrenim-öğretim işlevinin daha çok sosyal sorumluluk bilinci geliştirme kapsamında yerine getirildiği yorumunu akla getirir.

Uzaktan öğretimin mektupla başlayan sürecinde, radyonun bir kitle iletişim aracı olarak ortaya çıkması büyük avantaj olarak görülmüştür. Hızla gelişen teknolojisiyle, küçülen, ucuzlayan ve kolay ulaşılabilir olan radyo yaygın biçimde pek çok ülkede eğitim amaçlı kullanılmıştır. Radyonun birbirinden uzak mekânlardaki insanları buluşturması, kitlesel öğrenmeyi de mümkün kılmıştır. Uzaktan öğretim aracı olarak radyo, bireyler arası çeşitli eşitsizlikleri de azaltmış, cinsiyet ayrımcılığı, bölgeler arası eşitsizlik ve ulaşım gibi, eğitimi olumsuz yönde etkileyebilecek engeller radyo ile aşılmıştır. Radyo, mobil yapısıyla her yerden erişilebilir ve bireylere günün her anında eğitim fırsatı sunar.

Öğrenim-öğretim içerikli radyoların dünyadaki gelişim sürecine bakıldığında iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin öğretim sistemini de etkilediğini görürüz. 1895 yılında kablosuz radyo teknolojisi keşfedildi ve bunun sonucunda 1916 yılında Amerika'da bulunan Wisconsin Üniversitesi ulusal üniversiteler birliği bu teknolojiyi organize etti (MacKenzie & Christensen, 1971: 53). Bu program kapsamında birlik, kendi radyo programlarını 1916 yılında yayınlamaya başladı.

Birçok uzaktan öğretim öğrencisi derslerini ve öğretim materyallerini hem posta yoluyla hem de radyodan temin etti. Öğrenciler belirli saatlerde derslerini takip ettiler. 1920 yılının ortalarında İngiliz Eğitim Bakanlığı da öğretim kurumlarını radyo dersleri ile desteklemeye başladı. Binlerce ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim öğrencisi derslerinin bir kısmını radyodan dinleyerek öğrenmeye başladı. Yaklaşık 10.000 okul, BBC'den yayınlanan radyo programlarını dinleyerek öğretim faaliyetlerine destek sağladı. Çin, uzaktan öğretim sisteminde radyoyu 1929 yılında kullanmaya başladı. Amerika'da ise 1930 yılında radyo daha programlı biçimde uzaktan öğretim sistemi içinde kullanılmaya başlandı. Kanada'nın da 1930 yılında radyoyu uzaktan öğretim sistemleri içinde kullanmaya başlaması sonucunda dünyadaki pek çok ülke birbirine benzer süreçleri yaşadı (Kenworthy, 1991).

Bununla birlikte *Açık Radyo* benzeri alternatif radyoların, her ülkede farklı bir gelişim süreci olmuştur. Ancak bu radyolar genel çerçevede, devlet tekeline karşı olarak izinsiz yayıncılığa başladıkları için korsan radyo olarak tanındılar. Bu tür radyolar; kamusal radyo, halk radyosu, özgür radyo, eğitsel radyo ve topluluk radyosu gibi isimlerle anılıp kendi içlerinde kategorize edildiler (Kuruoğlu, 2006).

Bugün yakınsama uygulamalarının da etkisiyle, bir radyo alıcısını pek çok cihaza bütünlük biçimde bulabilmekteyiz. Sıklıkla ve mobil olarak kullandığımız cep telefonlarımızdan, televizyonlarımızdan, her çeşit bilgisayarımız ve daha pek çok ortamdaki ulaşılabilen radyonun günün istenilen her saatinde içerikleriyle birlikte yanımızda olduğu açıktır. Özellikle mobil dinleme olanakları ise radyonun öğrenim-öğretim amacı ile kullanımında zamansal bakımdan büyük esneklik sağlamaktadır. Dilediğimiz her an ve hatta öğrenmeye engel olmayacak başka bir işle dahi uğraşırken bile, radyo içerikleriyle öğrenebiliriz.

Öğrenme ve Tamamlayıcı Öğretim

Tarih boyunca düşünce üretenler ve eğitim psikologları, öğrenmenin tanımını farklı biçimlerde yapmışlardır. Öğrenme doğuştan getirilen davranışları, eğilimleri, olgunlaşmayı ve yorgunluk, ilaç vb. etkilerle meydana gelen organizmanın geçici durumlarını kapsamayan, çevredeki etkileşimler yoluyla davranışların oluşması ya da değiştirilmesi sürecidir (Bower & Hilgard, 1981). Yine benzer bir tanımda öğrenme, vücutta hastalık, yorgunluk ya da ilaç etkisiyle meydana gelen geçici değişmelerin dışında, yaşantı sonucunda davranışta ya da potansiyel davranışta meydana gelen nispeten kalıcı izli bir değişmedir (Hergenhahn, 1988). Gagne (1985) öğrenmeyi, sadece büyüme sürecine atfedilemeyen, insanın eğilimlerinde ve yeterliklerinde belli bir zaman diliminde oluşan bir değişme olarak tanımlar. Koşullanma yaklaşımlarının ön plana çıkarıldığı bir tanımda öğrenme, pekiştirmenin bir sonucu olarak davranış ya da potansiyel davranışta sürekli bir değişme meydana gelmesidir (Kimble, 1961).

Öğrenme genel olarak, başarılı ya da başarısız olarak ifade edilebilecek tecrübelerden kaynaklanan davranışlarda gözlenebilen kalıcı değişimlerdir. Bu tanım öğrenme ile ilgili üç önemli bileşene işaret eder. Birincisi değişen davranışın öğrenme ile oluştuğunun ortaya konabilmesi için, kalıcı olması gerekliliğidir. İkincisi, öğrenme davranışta potansiyel bir değişimi yansıtmalıdır. Öğrenme, davranışta otomatik olarak değişime neden olmaz. Davranışın oluşması için bir harekete geçirici güdünün varlığı gereklidir. Üçüncü olarak bütün davranışsal değişimler öğrenmeyi yansıtmaz. Kimi davranışlar, genetik olarak kalıcı özellikler gösterebilir, refleks sonucu oluşabilir. Bu tür temelleri olan davranışların öğrenme sonucu oluştuğunu söylemek mümkün değildir (Klein, 1987: 2-3).

Geleneksel eğitim yaklaşımında öğretim, herhangi bir uzmanın gerçekleştirebileceği bir etkinlik olarak düşünülürken; yeni eğitim yaklaşımında öğretim, karmaşık bir süreç olarak ele alınmakta ve öğretimin ancak bu konuda eğitim alan öğreticiler tarafından gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir (Crisp, 2006). Bu durumda, öğretmenin öğrenme-öğretme sürecinde etkili öğrenme çevreleri hazırlama ve öğretim etkinlikleri düzenleme gibi öğreticilikle ilgili rolleri ön plana çıkmaktadır. Öğretmenin yeni yaklaşımda ön plana çıkarılan bu rolleri etkili şekilde yerine getirmesi ise, alternatif öğretim stratejisi, yöntem ve tekniklerini bilme ve bunları uygulama becerisine sahip olmasını gerektirir (Bursky, 2002).

Radyo, bu noktada etkili öğrenme çevresine alternatif bir yöntem olarak tamamlayıcı öğretim işleviyle sürece dâhil olur. Özellikle, işitsel olarak daha etkin öğrenebilenler için radyo önemli bir kitle iletişim aracı olarak devreye girer. Öğrenim ve öğretime yönelik radyo içeriklerini hazırlamak, radyonun yalnızca işitsel işleve sahip olması sebebiyle fazla esneklik sağlamasa da, yapım kolaylığı, hız, maliyet ve erişim avantajları nedeniyle içerik çeşitliliği sağlanabilir.

Yaygın eğitim, örgün eğitimi tamamlayan ve eğitime süreklilik kazandıran okul dışı eğitim programları, hizmet içi eğitimi ve kamuoyu aydınlatma çalışmaları biçiminde yürütülür. Kamuoyu aydınlatma çalışmalarında basın, radyo ve televizyonun yaygın eğitim hizmetleri ağırlık taşır (Kılıç, 1983: 469). Radyonun eğitim ve kültür işlevi yaygın eğitim kapsamında sürekli olarak kamuoyunu bilinçlendirme görevini yerine getirebilir. Bu durumsa tamamlayıcı öğretim olarak bireylere yarar sağlar.

Radyonun Öğretim İşlevi

Ulusal kalkınmalarını tamamlayamamış ülkelerde radyonun eğitim aracı olarak kullanılması son 30-40 yılın en etkin eğitim yöntemi olarak kabul edilmektedir. Örneğin, Afrika ülkelerinin pek çoğunda radyo ve televizyon bu ana amaç ile kurulup, yayın yapmaktadır. Radyonun eğitici işlevi yalnızca geri kalmış ya da kalkınmakta olan ülkelerde değil, kalkınmış ülkelerde de söz konusudur. Günümüzde ABD, Kanada, İngiltere, Fransa, Japonya gibi kalkınmış ülkelerde de radyo kuruluşlarının eğitim işlevi dar anlamı ile değil, geniş anlamı ile sürdürülmektedir. Özellikle devletlerin ya da hükümetlerin elinde bulunan radyo kuruluşlarında bu işlev önemini sürdürmektedir. Bir başka deyişle, bu ülkelerde eğitim işlevi, temel eğitim yanında tamamlayıcı eğitim olarak yer alır (Aziz, 2007: 59-60).

Radyo yayıncılığının eğitimde kullanımında üç genel yaklaşım söz konusudur. Bunlar; radyonun doğrudan sınıf eğitiminde kullanımı, okulda kullanımı ve topluluk içi genel eğitim programlarında kullanımıdır. Radyonun doğrudan sınıf eğitiminde kullanımı, öğretmenler yerine geçici ve destekleyici olarak programların sınıflarda sunumudur. Buna en iyi örnek etkileşimli radyo eğitimidir. Günlük olarak yaklaşık 20 ila 30 dakika arasındaki bir sürede sınıfta öğrenme ve öğretme alıştırmaları yapılır. Latin Amerika, Afrika, Asya gibi özellikle yoksul bölgelerdeki okullarda bu eğitim yaklaşımı kullanılmıştır. Okulda kullanım ise öğrenme ve öğretme kaynaklarını tamamlayıcı bir işlev görmektedir. Okul yayıncılığında dersi zenginleştirmek için bilgi iletişim teknolojilerinin kullanılması amaçlanmıştır. Bu yaklaşımda teknoloji yalnızca destekleyici nitelikte iken, öğretmene alternatif değildir. Öğretmenler kendi sınıfları için hangi teknolojik modelin uygun olduğuna karar verebilmektedirler. Topluluk içi genel eğitim programları ise ulusal ve uluslararası yayın istasyonları aracılığı ile genel ve resmi olmayan eğitim fırsatları sunar. Genel eğitim programları; haber, belgesel ve eğitime dayalı çizgi filmler gibi bir dizi türden oluşur. Öğrenenlere resmi eğitim programları dışında da öğrenme olanağı sağlanır. Bu anlamda bilgi ve eğitim amacı taşıyan herhangi bir radyo veya televizyon programı bu başlık altında değerlendirilebilir (Tinio, 2002).

Bir radyo kuruluşu genel yayın politikasını çeşitli işlevler üzerinden kurabilir. Ticari yayıncılık sistemlerinde temel amaç kar etmek olduğu için, yayın politikası genel dinleyiciye yönelik tasarlanır. Pek çok radyo kuruluşunun en çok eğlence unsurunu öne çıkararak yayın politikasını biçimlendirdiği görülmektedir. Programlar müzik ağırlıklı, güncel yüzeysel konuların konuşulduğu içeriklerle geçiştirilir. Radyonun haber, kültür, eğitim işlevi genellikle göz ardı edilir. Oysaki var olduğu ilk günden bugüne radyonun teknolojik ve içeriksel imkânları, haber verme ve bilgilendirme işlevi konusunda radyoyu en uygun kitle iletişim araçlarından biri durumuna getirmiştir.

Radyonun daha kurumsal ve sistemli biçimde eğitim işlevinden söz etmek gerekirse, Butcher'a göre (2003: 39) radyo var olduğundan beri uzaktan öğretim için kullanılabilir bir medya oldu. Radyo yoluyla uzaktan öğretim, 1910 ve 1920 yılları arasında popülerlik kazandı. Radyo, öğrencinin evine öğretim üyesinin sesini getirdi. Bu durum öğreticileri de uzaktan öğretimin içine dâhil etti. 1918 ve 1946 yılları arasında A.B.D.'de 202'nin üzerinde radyo istasyonu, öğretim faaliyetleri için lisans aldı. Önceleri oldukça geniş kitleleri etkileyen radyodan sonra, daha etkili olan televizyon ortaya çıktı ve 1940'larda radyo üzerinden yalnızca bir üniversitede dersler krediden sayıldı (Williams, 2012). 1920'lerde, eğitim enstitülerinde yaklaşık 176 radyo istasyonu kurulmuş olmasına karşın ilk on yılın sonuna doğru çoğu kapandı (Schlosser & Simonson, 2010).

Gelişmekte olan ülkelerde, özellikle yoksul nüfusun yoğun olduğu bölgelerde, öğrenim ihtiyacını karşılamak amacıyla, radyo öğretim projelerini yürüten birçok büyük ölçekli operasyonlar yapılmaktadır. Öyle ki, Freeplay adında bir vakıf, çoğu insanın yoksulluk sınırının altında yaşadığı ve gelişmekte olan ülkelerde radyoyu fazlaca önemseyerek, Afganistan, Endonezya ve Zambiya gibi ülkelerde radyonun birincil kitle iletişim aracı olması nedeniyle radyo dağıttı. Vakıf bu süreçte, bakanlıklardan, sivil toplum kuruluşlarından,

yayıncı kuruluşlardan ve uluslararası kuruluşlardan destek alarak öğretim içerikleri üretilmesini sağladı (O'Shea & Richmond, 2012).

Radyo ve televizyon yayınları çok sayıda uzaktan öğretim öğrencisine aynı zamanda ulaşabilmekte, fakat onlardan geri dönüş alınamamaktaydı. Buna karşın, İngiliz Açık Üniversitesi gibi, gelişmiş ülkelerdeki pek çok uzaktan öğretim kurumu, öğrencilerin öğrenim faaliyetleri için yaygın olarak bu ortamları kullandı (Gunawardena & Mclsaac, 2004: 365). Telefonla anlık geri dönüşüm alma fikri önceleri radyo ve televizyon yayınlarının etkileşimden uzak yapısına çözüm olarak düşünüldü. Öğrenim-öğretim faaliyetlerinin başlı başına telefon aracılığı ile gerçekleştirildiği durumlar da oldu.

Sussex Üniversitesi Uluslararası Eğitim Merkezi'nden Pennycuick (1993: 24), etkileşimli radyo yoluyla öğretimin yüksek koordinasyonlu öğretim materyalleri ve dağıtım stratejileriyle çok daha özelliikli olduğunu ve öğrenciler adına aktif katılım unsurları içerdiğini söylemektedir. Aynı zamanda etkileşimli radyo yayıncılığının etkili ve düşük maliyetli olduğunu ve öğrencilerin de bu konuda istekli olduğunu eklemektedir.

Bugünkü durumda, sosyal medyanın radyo için sunduğu olanaklar ve dijital tabanlı radyoculuk uygulamaları, radyoyu görsel anlamda da beslemiş ve etkileşim konusunda büyük avantajlar sağlamıştır. Radyo, günümüzde etkileşimden uzak bir kitle iletişim aracı olmaktan çıkmış, dinleyiciyle anında karşılıklı iletişime geçebilen duruma gelmiştir. Bu durum ise, radyonun öğretim işlevini yerine getirirken, öğrenenleri pasif konumdan aktif konuma taşıyabilen bir yapıya kavuşmasına neden olmuştur.

AMAÇ VE YÖNTEM

Günümüz ticari yayıncılık koşullarında neredeyse tüm radyoların içerikleri 'kar' unsurunun öncelikli önemsenmesi sebebiyle eğlence çerçevesinde biçimlendirilmiştir. Radyonun eğlence işlevi öne çıkarılmıştır. Haber verme bilgilendirme ve kültür işlevinin destekleyicisi olması gereken eğlence unsuru, bugün asli olarak işlev görmektedir. Oysaki radyonun teknolojisyle ve içerikleriyle öğrenim-öğretime yapacağı katkı yadsınamaz. Bu çalışma, Türkiye'de program içerik çeşitliliği bakımından alanında tek örnek olan *Açık Radyo*'nun öğrenim-öğretim işlevini sayısal olarak ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Türkiye'de pek çok radyoya ait programlar, içerik olarak doğrudan formal eğitim-öğretimi yönelme de, genel kültür kapsamında içeriklere sahip radyo kuruluşları mevcuttur. Özel girişimle kurulan radyolar arasında buna en iyi örnek *Açık Radyo*'dur. *Açık Radyo*; haber, eğitim, kültür ağırlıklı programlarıyla doğrudan ya da tamamlayıcı anlamda bilgi verici nitelik gösterir.

Açık Radyo, 13 Kasım 1995 yılında yayın hayatına başlamış olan, İstanbul ve çevresine yayın yapan bölgesel nitelikte bir radyodur. 92 ortaklı bir anonim şirket olarak yönetilmekte ve faaliyetlerinde kâr amacı gütmeyen bir şirket olan *Açık Radyo*, hiçbir çıkar ve sermaye grubuna bağlı olmadığını iddia etmektedir. Çoğulcu demokrasi, hukukun üstünlüğü, temel insan hak ve özgürlükleri dışında, hiçbir ideoloji'ye de bağlı olmayan radyo

bağımsızdır. Büyük para ve güç odaklarının sahipliği altında boğulan bir medya ortamında, Türkiye'nin ve belki de dünyanın, ender bağımsız yayın organlarından biri olduğu da söylenebilir (Açık Radyo, 2014).

Açık Radyo, program içerikleri bakımından Türkiye'de öğrenim-öğretim işlevine en çok sahip olan radyolardan biri olarak kabul edilir. Bu bakımdan çalışma kapsamında, *Açık Radyo*'nun öğrenim-öğretim işlevi, tek tek program bazında incelenerek genellenmiştir. Türkiye'de program içeriklerinin çeşitliliği bakımından özel yayıncılık alanında tek örnek olan *Açık Radyo*'nun, aynı zamanda bir uzaktan öğretim aracı olarak tamamlayıcı öğretim işlevi bu çalışmada sorgulanmıştır. *Açık Radyo*'nun 20 Ocak – 2 Şubat 2014 tarihleri arasındaki toplam 122 programı detaylı biçimde dinlenerek, içerik çözümlemesi yöntemiyle hazırlanmış olan kodlama cetveline tüm içerikler kategorize edilerek işlenmiştir. İlgili kategoriler, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı'nın "Yayınlarda Program Türleri Kod Tanım ve Sınırlandırmaları" kılavuzu referansı ile tespit edilmiştir. *Açık Radyo* için dikkate alınan kategoriler; haber, spor, kültür, hobi, eğitim ve müzik programlarıdır. 15 günlük yayın periyodunun örnekleme dâhil edilmesinin sebebi, radyoda yayınlanan bazı programların periyotlarının 15 günlük olması nedeniyledir. Bu şekilde, *Açık Radyo*'yu temsil edebilecek tüm programlar araştırma konusuna dâhil edilmiştir. Eğitim programları, içeriklerine göre örgün ve yaygın eğitim kategorilerine göre de sınıflandırılmıştır.

Araştırma kapsamında seçilen radyolar, Klaus Merten (Alver, 2003: 241, 242) tarafından geliştirilen içerik analizi yöntemine göre analiz edilmiştir. Çalışmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla veriler ikişer kez kodlanmıştır. Her iki kodlama sonucunda elde edilen bulgular birbirleriyle %98 oranında uyumlu bulunmuştur. Farklı kodlayıcılar tarafından kodlanan verilerin doğruluğunun ölçülmesi, $C = \frac{2 \times C1}{2/C1 + C2}$ formülüyle gerçekleştirilmiştir. Bu formülde C1,2, kodlayıcıların birbirleriyle uyumlu kodlama sayısını, C1, birinci kodlayıcının kodladıklarının sayısını, C2 ise, ikinci kodlayıcının kodladıklarının sayısını ifade etmektedir. C, güvenilirlik oranıdır. Çalışmanın geçerliliğini sağlamak için, kantitatif verilerin sınırları kesin olarak çizilmiştir.

BULGULAR

Açık Radyo'nun 20 Ocak-2 Şubat 2014 tarihleri arasındaki programları dinlenerek içerik çözümlemesi yöntemiyle analiz edilmiştir. İlgili yayın döneminde toplam 122 program bulunmaktadır. Genel yayın akışında bulunan "Açık Radyo Müzikleri" adlı içerikler program olarak değerlendirilmemiştir. Radyonun genel yayın akışında dolgu malzemesi niteliği dışında olan, yapım özellikleri bakımından radyo programı niteliğine sahip programlar dikkate alınmıştır. Bu programların 83'ü hafta içi, 39'u ise hafta sonu yayınlanmaktadır. Toplam 6 program 15 günlük periyotlarla yayınlanmaktadır. Programların türlerine göre sayısal dağılımları Tablo 1'de (120) gösterilmiştir.

İlgili program türlerinin tanımları, programlar içeriklerine göre kategorize edilirken yol gösterici olmuştur. Buna göre haber programları; kamuoyunun bilgilendirme ihtiyacını

karşılmak amacıyla ve nesnel bir bakış açısıyla izleyici ve dinleyicilere iletilen güncel, toplumsal, siyasal, kültürel, ekonomik olay konu ve gelişmeleri aktaran programlar olarak tanımlanmaktadır. Eğitim programı; toplumu oluşturan fertlerin sosyal ve kültürel olarak gelişmesine katkıda bulunmak ve sosyal, kültürel, ekonomik ve hukuki gelişmeler hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak amacıyla oluşturulan, konuları, sunuluşları, biçim, metot ve teknikleri bakımından eğitici öğeleri içeren programlardır. Kültür programları; toplumun düşünce ve hayat şekline konu teşkil eden ve nesilden nesle aktarılan inanç, bilgi ve uygulamaların korunması, geliştirilmesi, yayılması ve zenginleştirilmesi amacıyla milli kültür politikasının ilkeleri doğrultusunda hazırlanan programlardır. Spor programları; kamuoyuna, sporun çeşitli alanları ile ilgili önemli olayları duyuran, haberler ve olayların derinlemesine ele alınıp işlendiği programlar ile her türlü sportif faaliyetin naklen yayınından oluşan program türüdür. Müzik programları; hâkim unsuru müzik olan program türüdür. Hobi programları ise, özel ilgi alanlarına hitap eden program türüdür (RTÜK, 2014).

Açık Radyo'da tamamıyla eğitim içerikli yayınlanan 5 program bulunmaktadır. Bunlar; hukuk ve teknoloji ilişkisini anlatan "Bilgi Çağının Hukuku", edebiyat, heykel, opera ve mimari gibi konuları işleyen "Türler Arası", mimarlıkla ilgili pek çok konunun ele alındığı "Açık Mimarlık", depremle ilgili konuların ele alındığı "Altın Saatler", iş kazaları, meslek hastalıkları ve işe bağlı sağlık sorunlarının işlendiği "Testi Kırılmadan" programlarıdır.

"Bilgi Çağının Hukuku" programı sanayi sonrası toplumların günümüz teknoloji koşullarındaki dönüşümünü ve yarattığı etkileri eleştirel bir tarzda ele alarak, pozitivist gelenekle çelişen dinamiklerini öne çıkarmaktadır. "Türler Arası" programı, sanatı geleneksel-çağdaş ayrımında ele alınarak dünyadan çeşitli yaklaşımlar ekseninde işlenmektedir. "Açık Mimarlık", "Altın Saatler" ve "Testi Kırılmadan" programları ise daha çok güncel olanla desteklenerek aktarılan bilgisel programlardır.

Sosyoloji, psikoloji, iletişim ve birbirinden çok farklı alanda konuların ele alındığı "Cuma Adlı Adamlar", çocuk hakları programı "Söz Küçüğün", sinema içerikli "Sinefil", inovasyon ve teknoloji konulu "Bilgi Çağı", küresel iklim değişiklikleriyle ilgilenen "Son Buzul Erimeden" ve çocuk kitaplarının ele alındığı "Bir Dolap Kitap" isimli programlar ise çoğunlukla genel kültür kapsamına da alınabilecek bilgi içerikli eğitim programlarıdır.

"Bilgi Çağı" programı deterministik yaklaşım dinamiklerini yer yer eleştirse de liberal çerçevede değerlendirilebilecek bir içeriğe sahiptir. "Sinefil" programı bilgisel tarzda iken, "Son Buzul Erimeden" eleştirel bir söyleme sahiptir.

Güncel haberlerle de desteklenen eğitim programı "Tohumdan Hasada Ekolojik Yaşam" adlı program ise tarım uygulamalarının konu edildiği bilgisel bir programdır. Eğitim kategorisinde bulunan 12 adet programın toplam yayın süresi 7,5 saattir. Yalnızca 2 program 15 günlük periyotla yayınlanmaktadır. Eğitim programları Tablo 2'de (120) detaylı biçimde gösterilmiştir.

Haber programları, güncel genel haberlerin konu edildiği programların yanı sıra özellikli konuların da ele alındığı programlardan oluşmaktadır. Kültür programı kategorisinde

bulunan programlar, toplumsal yaşamı doğrudan etkileyen pek çok sosyal konuyu ele almaktadır.

Açık Radyo, genel yayın politikası gereği neredeyse tüm programlarında haber ve bilgi unsurlarını kültürel çerçevede iç içe sunmaktadır. Programların çoğunluğunu oluşturan müzik programları dahi genellikle, önemli bestecilerin yaşam öyküleri, bestelerin öyküleri, müzik türlerinin tarihçeleri, toplumsal yaşamla ilişkileri gibi konular dâhilinde işlenmektedir. Radyonun öğretim işlevine ve dolayısıyla eğitim içerikli programlara, en başta kültür programları olmak üzere tüm program türleri, yoğun bilgi içerikleri nedeniyle az ya da çok hizmet etmektedir. Radyoda, şarap yapımından, kentlilik olgusuna, atıcılıktan, bisiklet ve trafik konularına kadar pek çok içerikte programa rastlamak mümkündür. *Açık Radyo*, neredeyse tüm içerikleriyle tamamlayıcı bir öğretim ortamı olarak işlev görmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Radyo, yüz yılı aşkın tarihine karşın bugün hala önemini koruyan ve toplumlar tarafından takip edilen bir kitle iletişim aracıdır. Radyonun hızlı yayıncılık uygulamaları, kolay ulaşılabilir özelliği ve pek çok açıdan diğer kitle iletişim araçlarına göre ucuz olması, ona gösterilen önemin sebeplerindendir. Radyo, yarattığı işitsel dünya ile hayal gücünü harekete geçirerek, içerikleri her bireyin kendine uygun biçimde görselleştirmesine olanak sağlar. Bu durum özellikle radyo aracılığıyla öğrenme konusunda bireylere avantajlı bir durum yaratır.

Günümüzde dünyada ve ülkemizde, radyo yayın içerikleri çoğunlukla müzik etrafında şekillenmektedir. Radyo adeta müzik yapım şirketlerinin sesi ve tanıtım aracı olarak işlev görmektedir. Bunun yanı sıra özel sektörün elinde bulunan radyoların öncelikli amacının kar elde etmek olması sebebiyle, radyolar niteliği önemsemeyerek, daha çok dinleyici, daha çok reklam yaklaşımıyla niceliği öne çıkarmaktadırlar. Bu yaklaşım, radyonun eğlence işlevini öne çıkararak daha çok dinleyici elde etmeye yönelik çaba harcanmasına neden olur.

Açık Radyo, özel yayıncılık sistemiyle kurulmuş olsa da, genel yayın politikası ve program içerikleri bakımından genelin dışında bir yol izlemektedir. Program içeriklerinin %62.29'unu müzik oluştursa da, programların eğlence unsurundan çok bilgilendirici özelliği öne çıkmaktadır. Eğitime yönelik programlar tüm programların içerisinde %9.83'lük paya sahiptir. Ancak, haber ve kültür ağırlıklı programlarda da eğitici içeriklerin çokça olduğu saptanmıştır.

Bununla birlikte 2011 yılında yayınlanan bir makalede (Birsen) *Açık Radyo* alternatif yayıncılık açısından incelenmiş olup; yayın amacı, sermaye kaynakları, örgütsel yapı, profesyonel uygulamaların eleştirilmesi, mesaj içeriği, dinleyici ile ilişki, dinleyici yapısı ve dağıtım alanı gibi kriterlere göre alternatif yayıncı olma özelliği sorgulanmıştır. Yayın amacından, örgütlenme yapısına, programlarının içeriklerinden dinleyici ile ilişkisine, gönüllülük esası ile programlar üretilmesine dek pek çok açıdan *Açık Radyo*'nun yaygın

medyadan farklılıklar gösterdiği tespit edilmiş ve bu doğrultuda *Açık Radyo*'nun alternatif radyo yayıncısı olduğu sonucuna varılmıştır.

Kamusal bir yayıncılık türü olan alternatif yayıncılık türünde demokratik bir dil tercih edilir ve bu tür yayın kuruluşları devlet ve ticari uygulamaların dışında bir konum benimser. Bu tür radyolar genellikle yerel ya da bölgesel yayın yapar ve kar amacı gütmazler. Günümüz internet teknolojisinin sunduğu imkânlar, bu tür radyoları uluslararası alanda daha çok görünür kılmaktadır. *Açık Radyo*'nun alternatif yapısı, onun öğrenim-öğretim işlevine eklediği tamamlayıcı değerleri çoğaltmaktadır.

Açık Radyo'da özellikle sosyal sorumluluk bilinci oluşturmak amacıyla üretilen programların birer tamamlayıcı öğretim işlevine sahip olduğu program içeriklerinden açıkça görülmektedir. Kurum, aynı zamanda tüm program içeriklerinde bilgilendirici bir yaklaşımla hareket ederek genel yayın politikasını şekillendirmektedir. Doğrudan eğitici programlarının yanı sıra haber, kültür programları da dinleyicinin kültürel bakımdan bilgilendirilmesine yöneliktir. Programlarda genellikle eleştirel bir söylem biçimine rastlanmaktadır. Programların çoğunluğunu oluşturan müzik programları, önemli bestecilerin yaşam öyküleri, bestelerin öyküleri, müzik türlerinin tarihçeleri, toplumsal yaşamla ilişkileri gibi konular dâhilinde yine bilgi vericidir.

Açık Radyo, öğrenim-öğretime yönelik program aracı olarak tasarlanmamış bir radyo kuruluşu aracılığı ile dahi, genel dinleyiciye hitaben yaygın ve tamamlayıcı öğretim kapsamında yayın yapılabileceğinin örneğini oluşturmaktadır. *Açık Radyo*, bir öğrenim-öğretim radyosu olmamakla birlikte, yaklaşık 20 yıllık varlığı ile dinleyici destekleriyle sektörde var olabilen özel bir radyonun tamamlayıcı öğretim işlevine sunduğu katkılar, yalnızca öğrenim-öğretim amacı ile tasarlanacak olan radyo programları ya da radyo kuruluşlarının da var olabilmesi konusunda bireylere ya da kurum/kuruluşlara ilham vermeli ve onları teşvik etmelidir.

KAYNAKLAR

- Açık Radyo. (2014). Retrieved April 1, 2014, from http://www.acikradyo.com.tr/default.aspx?_mv=la&cat=30
- Alankuş, S. (2003). *Radyo ve Radyoculuk*, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Alver, F. (2003). *Basında Yabancı Tasarımı ve Yabancı Düşmanlığı*. İstanbul: Der Yayınları.
- Aziz, A. (2007). *Radyo Yayıncılığı*. İstanbul: Nobel Yayınları.
- Birsen, Ö. (2011). Türkiye Radyoculuğunda Alternatif Yayıncılık Arayışları: Açık Radyo Örneği. *Erciyes İletişim Dergisi Academia*. 2 (1), 20-30.
- Bower, G. H. & Hilgard, E. R. (1981). *Theories of Learning*. Englewood Cliffs New Jersey: Prentice Hall.
- Bursky, D. (2002). Engineering Education Must Teach a Worldwide View. *Electronic Design*. (50), 1-22.
- Butcher, N. (2003). Technological Infrastructure and Use of ICT in Education in Africa: an Overview, Paris: Association for the Development of Education in Africa.

- Crisp, G. T. (2006). Introductory Chemistry for Science Majors. Can We Match the Syllabus and the Students? Retrieved April 24, 2012 from <http://www.fyhe.qut.edu.au>
- Gagne, R. M. (1985). *The Conditions of Learning*. New York: Holt Rinehart and Winston Inc.
- Gunawardena, S. L. & Mclsaac, S. M. (2004). Distance Education. David H. Jonassen (Edited by), *Handbook of Research In Educational Communication And Technology*. New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Hergenhahn, B. R. (1988). *An Introduction to Theories of Learning*. 3. ed., New Jersey: Prentice Hall.
- Kenworthy, B. (1991). Old Technology, New Solutions: The Potential of Educational Radio for Development in Mongolia. *U.S.A. Ed Journal*, 9 (1).
- Kılıç, E. (1983). *Yaygın Eğitim, Cumhuriyet Döneminde Eğitim*. Ankara: MEB Yayınları (91), 469.
- Kimble, G. A. (1961). *Contitioning and Learning*. New York: Appleton-Century-Crofts Inc.
- Klein, S. B. (1987). *Learning Principles and Applications*, USA: McGraw-Hill Book Company.
- Kuruoğlu, H. (2006). *Propaganda ve Özgürlük Aracı Olarak Radyo*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Mackenzie, O. & Christensen, E. L. (1971). *The Changing World of Correspondence Study*. London: The Pennsylvania State University Press.
- O'Shea, P. & Richmond, S. Retrieved July 20, 2012 from <http://worldaginfo.org/files/Radio%20Education.pdf>
- Pennycuick, D. (2012). School Effectiveness in Developing Countries: A Summary of the Research Evidence. London: DFID Education Papers, Retrieved July 23, 2012 from <http://www.dfid.gov.uk/pubs/files/schooleffectdevcountriesedpaper01.pdf>
- rtuk.org.tr, Retrieved March 11, 2014 from http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=6d72a8a7-ffe5-42a0-a86d-01f55ab64150
- Schlosser, L. A. & Simonson, M. (2010). *Distance Education: Definition and Glossary of Terms*. 3rd edition. USA: Information Age Publishing.
- Tinio, V.L. (2002). *ICT in Education*. New York: UNDP Published.
- Williams, K. (2002). Distance Learning/Education: An Overview. Retrieved March 28, 2014 from <http://www.jrc.sophia.ac.jp/kiyou/ki23/kenw.pdf>

TABLOLAR

Tablo 1: Açık Radyo Programlarının Türlerine Göre Dağılımları

Açık Radyo Türlerine Göre Programların Frekans Dağılımları		
Program Türleri	n	%
Eğitim	12	9.83
Haber	16	13.11
Kültür	15	12.29
Müzik	76	62.29
Spor	1	0.81
Hobi	2	1.63
TOPLAM	122	100

Tablo 2: Açık Radyo'nun İncelenen Tarih Aralığındaki Eğitim Programları

Programın Adı	Programın Konusu	Programın Kategorisi
Bilgi Çağının Hukuku	Hukuk ve teknoloji ilişkisi formal ve güncel bilgilerle aktarılmaktadır.	Eğitim (Genel Kültür, yaygın eğitim)
Türler Arası	Edebiyat, heykel, opera ve mimari gibi konular formal ve güncel bilgilerle aktarılmaktadır.	Eğitim (Genel Kültür, yaygın eğitim)
Açık Mimarlık	Mimarlıkla ilgili pek çok konu detaylarıyla ele alınmaktadır.	Eğitim (Genel Kültür, örgün ve yaygın eğitim)
Altın Saatler	Depremle ilgili konular öğretici biçimde işlenmektedir.	Eğitim (Genel Kültür, örgün ve yaygın eğitim)
Testi Kırılmadan	İş kazaları, meslek hastalıkları ve işe bağlı sağlık sorunları gibi konular teknik ve güncel kapsamda ele alınmaktadır.	Eğitim (Genel Kültür, örgün ve yaygın eğitim)
Cuma Adlı Adamlar	Sosyoloji, psikoloji, iletişim ve birbirinden çok farklı alandaki konular hem genel bilgiler hem de özellikli bilgiler kapsamında işlenmektedir.	Eğitim (Genel Kültür, yaygın eğitim)
Söz Küçüğün	Çocuk haklarının tüm yönleriyle işlendiği bir eğitim programıdır.	Eğitim (Genel Kültür, yaygın eğitim)
Sinefil	Sinema sanatı pek çok yönüyle ele alınarak, güncel örneklerle desteklenerek işlenmektedir.	Eğitim (Genel Kültür, örgün ve yaygın eğitim)
Bilgi Çağı	Ar-Ge ve inovasyon konularını temel alan program pek çok sektörden önemli isimleri konuk olarak dinleyiciyi bilgilendirmektedir.	Eğitim (Genel Kültür, yaygın eğitim)
Son Buzul Erimeden	Küresel iklim değişikliklerinin sebep ve sonuçlarıyla birlikte tüm etkilerinin konu edildiği bir programdır.	Eğitim (Genel Kültür, yaygın eğitim)
Bir Dolap Kitap	Çocukları kitap okumaya teşvik eden ve her hafta farklı çocuk kitaplarının ele alındığı eğitim, kültür programıdır.	Eğitim (Genel Kültür, yaygın eğitim)
Tohumdan Hasada Ekolojik Yaşam	Tarım politikalarının ve uygulamalarının güncel biçimde konu edildiği bir programdır.	Eğitim (Güncel haber içerikli, örgün ve yaygın eğitim)

EK

Radyo programlarının türlerine göre kantitatif verilerini kodlama listesi:

R1= Radyonun adı

1. Açık radyo

R2= Radyo programlarının analiz edildiği tarih

1. Gün (20-2)

2. Ay (Ocak-Şubat)

3. Yıl (2014)

R3= Program Türleri

1. Haber

2. Spor

3. Kültür

4. Hobi

5. Eğitim

6. Müzik

R4= Eğitim Programlarının Türleri

1. Örgün

2. Yaygın

3. Örgün ve Yaygın